

دانشگاه پیام نور

تاریخ تحلیلی زندگانی ائمه معصومین (ع)

(رشته تاریخ)

www.ketab.ir

دکتر سید حسن قریشی کرین دکتر سلمان قاسمیان

سروشنامه	:	قریشی کرین، سیدحسن، ۱۳۴۵-
عنوان و نام پدید آور	:	تاریخ تحلیلی زندگانی ائمه معصومین (ع) (رشته تاریخ)/ مولفان سیدحسن قریشی کرین، سلمان قاسمیان.
مشخصات نشر	:	تهران: دانشگاه پیام نور، ۱۳۹۵.
مشخصات ظاهری	:	سیزده، ۱۷۸ ص.
فروست	:	دانشگاه پیام نور؛ ۲۳۲۱. گروه تاریخ؛ ۱/۴۱
شابک	:	978 - 964 - 14 - 0368 - 5
وضعیت فهرست نویسی	:	فیبا
یادداشت	:	کتابنامه: ص. ۱۷۳.
موضوع	:	شیعه - تاریخ - از آغاز تا قرن ۳ق. - آموزش برنامه ای
موضوع	:	Shi'ah - History - To 9 th century - Programmed instruction
موضوع	:	ائمه اثناعشر - سرگذشتنامه
موضوع	:	Imams (Shiites) - Biography
شناسه افزوده	:	قاسمیان، سلمان، ۱۳۶۲-
شناسه افزوده	:	دانشگاه پیام نور
شناسه افزوده	:	Payam Noor University
رده بندی کنگره	:	۳۹۵ - ۳۹۴ - ۴۰۳ / BP۲۳۹
رده بندی دیویی	:	۲۹۱.۱۳
شماره کتابشناسی ملی	:	۴۰۰۹۱۵۱

دانشگاه پیام نور

تاریخ تحلیلی زندگانی ائمه معصومین (ع)

مولفان: دکتر سیدحسن قریشی کرین - دکتر سلمان قاسمیان

ویراستار علمی: دکتر محمدطاهر یعقوبی

تهیه و تولید: دفتر تدوین و تولید کتب و محتوای آموزشی

لیتوگرافی، چاپ و صحافی: مرکز چاپ و توزیع دانشگاه پیام نور

شمارگان: ۵۰۰ نسخه

نوبت و تاریخ چاپ: چاپ اول مهر ۱۳۹۶

شابک: ۵ - ۰۳۶۸ - ۱۴ - ۹۶۴ - ۹۷۸

ISBN: 978 - 964 - 14 - 0368 - 5

فروش این کتاب فقط از طریق نمایندگی های دانشگاه پیام نور مجاز می باشد و فروش

آن در سایر مراکز فروش کتاب موجب تعقیب قانونی فروشنده خواهد گردید

(کلیه حقوق مادی و معنوی این اثر محفوظ و متعلق به دانشگاه پیام نور است. تولید، کپی یا خلاصه برداری، نشر و ترجمه، چاپ، افست، توزیع گسترده، تهیه CD و ... این اثر یا بخشی از آن اعم از متن، طرح پست و روی جلد و ... بدون اخذ مجوز کتبی از معاونت فناوری و پژوهش دانشگاه خلاف مقررات و تعرض به حقوق مادی و معنوی دانشگاه است. متخلفین وفق قانون حمایت از مولفان و مصنفان و هنرمندان دارای مسئولیت حقوقی و کیفری بوده و تحت پیگرد قرار می گیرند.)

قیمت: ۹۰۰۰۰ ریال

فهرست مطالب

پیشگفتار	یازده
فصل اول. کلیات	۱
هدف‌های کلی	۱
هدف‌های یادگیری	۱
۱-۱ شیعه در لغت و اصطلاح	۱
۲-۱ عقاید شیعه و مسئله خلافت	۲
۳-۱ پیدایش شیعه	۳
۴-۱ تعریف و مراتب امامت	۳
خلاصه فصل اول	۶
خودآزمایی چهارگزینه‌ای فصل اول	۷
خودآزمایی تشریحی فصل اول	۸
فصل دوم. امام علی (ع)	۹
هدف‌های کلی	۹
هدف‌های یادگیری	۹
۱-۲ امام علی (ع) از تولد تا رحلت پیامبر اسلام (ص)	۹
۲-۱-۲ از ولادت تا بعثت پیامبر اسلام (ص)	۹
۲-۱-۲ از هجرت تا درگذشت پیامبر اسلام (ص)	۱۰
۲-۲ از رحلت پیامبر اسلام (ص) تا آغاز خلافت	۱۱
۳-۲ دوران خلافت علی (ع)	۱۳
۳-۲-۱ بیعت مردم و مشکلات آن	۱۳
۳-۲-۲ نبردهای داخلی دوران خلافت	۱۵
۳-۲-۳ از واقعه غارات تا شهادت	۲۰

۲۲	۲-۳-۵ شهادت امیرمؤمنان (ع)
۲۲	۲-۳-۶ نهج البلاغه
۲۲	خلاصه فصل دوم
۲۳	خودآزمایی چهارگزینه‌ای فصل دوم
۲۴	خودآزمایی تشریحی فصل دوم
۲۵	فصل سوم. امام حسن مجتبی (ع)
۲۵	هدف‌های کلی
۲۵	هدف‌های یادگیری
۲۵	۱-۳ از تولد تا امامت
۲۷	۲-۳ دوران است امام حسن (ع)
۲۹	۳-۳ امام حسن (ع) و معاویه
۲۹	۳-۳-۱ اقدامات امام حسن (ع) در برابر معاویه
۳۰	۴-۳ علل پیروزی و استعاریه و صلح امام حسن (ع)
۳۲	۵-۳ مفاد و نتیجه صلح
۳۲	۶-۳ نتیجه صلح
۳۳	۷-۳ امام حسن (ع) پس از صلح
۳۴	۸-۳ شهادت امام حسن (ع)
۳۵	خلاصه فصل سوم
۳۵	خودآزمایی چهارگزینه‌ای فصل سوم
۳۶	خودآزمایی تشریحی فصل سوم
۳۷	فصل چهارم. امام حسین (ع)
۳۷	هدف‌های کلی
۳۷	هدف‌های یادگیری
۳۷	۱-۴ از ولادت تا امامت
۳۸	۲-۴ دوران امامت امام حسین (ع)
۳۹	۳-۴ امام حسین (ع) در دوره یزید
۴۰	۳-۴-۱ حرکت به سمت مکه
۴۱	۳-۴-۲ قیام امام حسین (ع) و عوامل آن
۴۲	۳-۴-۳ آغاز حرکت و اعزام مسلم به کوفه
۴۴	۴-۴ سپاه حرّ و امام حسین (ع)
۴۵	۵-۴ ورود به صحرای کربلا
۴۶	۶-۴ ورود عمر بن سعد و شمر به کربلا
۴۷	۷-۴ روز عاشورا
۴۸	۸-۴ پس از شهادت
۴۹	خلاصه فصل چهارم
۵۰	خودآزمایی چهارگزینه‌ای فصل چهارم
۵۱	خودآزمایی تشریحی فصل چهارم

۵۳	فصل پنجم. امام زین العابدین (ع).....
۵۳	هدف های کلی.....
۵۳	هدف های یادگیری.....
۵۳	۱-۵ از ولادت تا امامت.....
۵۴	۲-۵ حیات سیاسی و مذهبی امام زین العابدین (ع).....
۵۵	۳-۵ از کربلا تا مدینه.....
۵۶	۴-۵ امام سجاد (ع) و حکومت آل مروان.....
۵۸	۵-۵ امام سجاد (ع) و قیام های عصر.....
۶۰	۶-۵ حیات دینی و فرهنگی امام سجاد (ع).....
۶۲	۷-۵ دعا های امام سجاد (ع).....
۶۳	۸-۵ شهادت امام سجاد (ع).....
۶۴	خلاصه فصل پنجم.....
۶۴	خودآزمایی چهارگزینه ای فصل پنجم.....
۶۵	خودآزمایی تشریحی فصل پنجم.....
۶۷	فصل ششم. امام محمد باقر (ع).....
۶۷	هدف های کلی.....
۶۷	هدف های یادگیری.....
۶۷	۱-۶ از ولادت تا امامت امام محمد باقر (ع).....
۶۹	۲-۶ دوران امامت و وضعیت فکری و فرهنگی دوران.....
۷۱	۳-۶ امام و قیام های زمان.....
۷۲	۴-۶ گسترش فرهنگ اسلامی و شاگردان امام.....
۷۵	۵-۶ آثار برجای مانده.....
۷۵	۶-۶ شهادت.....
۷۵	خلاصه فصل ششم.....
۷۶	خودآزمایی چهارگزینه ای فصل ششم.....
۷۷	خودآزمایی تشریحی فصل ششم.....
۷۹	فصل هفتم. امام جعفر صادق (ع).....
۷۹	هدف های کلی.....
۷۹	هدف های یادگیری.....
۷۹	۱-۷ از ولادت تا امامت.....
۸۱	۲-۷ دوران امامت امام صادق (ع).....
۸۲	۳-۷ امام صادق (ع) در عصر امویان.....
۸۲	۴-۷ امام صادق (ع) در عصر بنی عباس.....
۸۵	۵-۷ قیام های شیعی دوره امام جعفر صادق (ع).....
۸۶	۶-۷ فعالیت های علمی و فرهنگی.....
۸۹	۷-۷ انتساب فقه شیعه به امام صادق (ع).....
۹۰	۸-۷ آثار امام صادق (ع).....

۹۱	۷-۹ شهادت امام جعفر صادق (ع)
۹۱	خلاصه فصل هفتم
۹۲	خودآزمایی چهارگزینه‌ای فصل هفتم
۹۳	خودآزمایی تشریحی فصل هفتم
۹۵	فصل هشتم. امام موسی کاظم (ع)
۹۵	هدف‌های کلی
۹۵	هدف‌های یادگیری
۹۵	۸-۱ از ولادت تا امامت امام موسی کاظم (ع)
۹۷	۸-۲ دوران امامت و مدعیان
۹۹	۸-۳ فعالیت فکری و اجتماعی و شاگردان امام کاظم (ع)
۱۰۰	۸-۴ امام کاظم (ع) و خلفای عباسی
۱۰۲	۸-۵ قیام‌های شیعی دوره امام موسی کاظم (ع)
۱۰۳	۸-۶ زندان رفتن امام کاظم (ع)
۱۰۴	۸-۷ شهادت امام کاظم (ع)
۱۰۵	خلاصه فصل هشتم
۱۰۵	خودآزمایی چهارگزینه‌ای فصل هشتم
۱۰۶	خودآزمایی تشریحی فصل هشتم
۱۰۹	فصل نهم. امام رضا (ع)
۱۰۹	هدف‌های کلی
۱۰۹	هدف‌های یادگیری
۱۰۹	۹-۱ از ولادت تا امامت امام رضا (ع)
۱۱۰	۹-۲ اوضاع سیاسی دوران امام رضا (ع)
۱۱۰	۹-۳ امام رضا (ع) در عصر هارون و امین
۱۱۱	۹-۴ امام رضا (ع) و مسئله ولایتعهدی
۱۱۲	۹-۴-۱ شرایط امام رضا (ع) برای پذیرش ولایتعهدی
۱۱۳	۹-۵ امام رضا (ع) در خراسان
۱۱۴	۹-۶ جنبش‌های عصر امام رضا (ع)
۱۱۵	۹-۷ شهادت امام رضا (ع)
۱۱۶	خلاصه فصل نهم
۱۱۶	خودآزمایی چهارگزینه‌ای فصل نهم
۱۱۸	خودآزمایی تشریحی فصل نهم
۱۱۹	فصل دهم. امام جواد (ع)
۱۱۹	هدف‌های کلی
۱۱۹	هدف‌های یادگیری
۱۱۹	۱۰-۱ از ولادت تا امامت امام جواد (ع)
۱۲۱	۱۰-۲ دوران امامت امام جواد (ع)

۱۲۲	۱۰-۳-۱. اوضاع سیاسی زمان امام جواد (ع).....
۱۲۳	۱۰-۴-۱. سفرهای امام جواد (ع) به عراق در دوره مأمون.....
۱۲۴	۱۰-۵-۱. امام جواد (ع) در دوران معتصم.....
۱۲۵	۱۰-۶-۱. سازمان وکالت.....
۱۲۷	۱۰-۷-۱. مقام علمی امام جواد (ع).....
۱۲۸	۱۰-۸-۱. کارگزاران و شاگردان امام جواد (ع).....
۱۳۰	۱۰-۹-۱. شهادت امام جواد (ع).....
۱۳۱	خلاصه فصل دهم.....
۱۳۱	خودآزمایی چهارگزینه‌ای فصل دهم.....
۱۳۲	خودآزمایی تشریحی فصل دهم.....
۱۳۵	فصل یازدهم. امام هادی (ع).....
۱۳۵	هدف‌های کلی.....
۱۳۵	هدف‌های یادگیری.....
۱۳۵	۱۱-۱-۱. از ولادت تا امامت امام هادی (ع).....
۱۳۶	۱۱-۲-۱. دوران امامت امام هادی (ع) و روش مبارزاتی ایشان.....
۱۳۸	۱۱-۳-۱. امام هادی (ع) و خلفای علمی.....
۱۴۰	۱۱-۴-۱. امام هادی (ع) در سامرا.....
۱۴۱	۱۱-۵-۱. امام هادی (ع) و بدعت‌های زمان.....
۱۴۲	۱۱-۶-۱. امام هادی (ع) و نهضت علویان.....
۱۴۳	۱۱-۷-۱. یاران و شاگردان امام هادی (ع).....
۱۴۴	۱۱-۸-۱. امام هادی (ع) و زیارت جامعه کبیره.....
۱۴۵	۱۱-۹-۱. شهادت امام هادی (ع).....
۱۴۵	خلاصه فصل یازدهم.....
۱۴۵	خودآزمایی چهارگزینه‌ای فصل یازدهم.....
۱۴۶	خودآزمایی تشریحی فصل یازدهم.....
۱۴۹	فصل دوازدهم. امام حسن عسکری (ع).....
۱۴۹	هدف‌های کلی.....
۱۴۹	هدف‌های یادگیری.....
۱۴۹	۱۲-۱-۱. از تولد تا امامت.....
۱۵۱	۱۲-۲-۱. دوران امامت و مدعیان.....
۱۵۲	۱۲-۳-۱. ویژگی‌ها و فعالیت‌های امام حسن عسکری (ع).....
۱۵۴	۱۲-۴-۱. قیام‌های شیعی در عصر امام حسن عسکری (ع).....
۱۵۴	۱۲-۵-۱. شاگردان و آثار برجای مانده.....
۱۵۵	۱۲-۶-۱. شهادت امام حسن عسکری (ع).....
۱۵۶	خلاصه فصل دوازدهم.....
۱۵۶	خودآزمایی چهارگزینه‌ای فصل دوازدهم.....
۱۵۷	خودآزمایی تشریحی فصل دوازدهم.....

۱۵۹	فصل سیزدهم. امام مهدی (ع).....
۱۵۹	هدف‌های کلی.....
۱۵۹	هدف‌های یادگیری.....
۱۵۹	۱-۱۳ از تولد تا امامت امام مهدی (عج).....
۱۶۰	۲-۱۳ غیبت صغری و وضعیت شیعیان.....
۱۶۴	۳-۱۳ قیام‌های شیعه در دوره غیبت صغری.....
۱۶۵	۴-۱۳ غیبت کبری و وضعیت جهان اسلام.....
۱۶۸	۵-۱۳ تداوم عصر غیبت کبری و اعتقادات شیعه.....
۱۶۹	خلاصه فصل سیزدهم.....
۱۷۰	خودآزمایی چهارگزینه‌ای فصل سیزدهم.....
۱۷۱	خودآزمایی شرحی فصل سیزدهم.....

پیشگفتار

از دیدگاه شیعیان، تاریخ ائمه اطهار (علیهم السلام) در سده‌های نخست تاریخ اسلام (از دوران حیات پیامبر (ص) تا آغاز عصر غیبت کبری در ابتدای سده چهارم قمری) محوری‌ترین جریان تاریخ اسلام است. با وجود این، عوامل متعددی در دهه‌های اخیر، موجب شکل‌گیری محوهای اصلی تاریخ صدر اسلام در منابع تاریخی قدیم و پژوهش‌های مطرح حول معرکه‌ها و دیگر شده‌است. از این رو، در دوره‌بندی‌های تاریخی به بررسی حیات و سیره مردم اجتماعی ائمه اطهار (ع) در سده‌های نخستین اسلامی از منظر دینی و سیاسی کمتر توجه شده‌است. این در حالی است که، بنا بر اعتقادات شیعه، امامت ائمه اطهار (ع) باید محور بررسی تاریخ اسلام پس از عصر نبوت قرار گیرد.

هرچند تاکنون محققان از این نکته مهم غافل بوده‌اند، بررسی‌های تاریخی نشان می‌دهد که اگر حوادث تاریخی حول این جریان و جریان معصومیت ائمه و سیر تاریخ اسلام حول سیره رفتاری و عملی امامان معصوم (علیهم السلام) در نظر بگیریم، بسیاری از مسائل مطرح در تاریخ صدر و قرون نخستین اسلامی بهتر تبیین می‌شود. اگر تاریخ اسلام و جریانات سیاسی و اعتقادی گوناگون مطرح در آن را از نظرگاه ائمه مورد کندوکاو و تدقیق قرار دهیم، پاسخ برخی پرسش‌های حل‌نشده در ذهن مسلمانان را درخصوص چرایی، چیستی و چگونگی اتفاقات پس از وفات پیامبر (ص)، به‌ویژه از منظر دینی و اعتقادی خواهیم یافت.

به هر حال، سال‌ها تدریس و تحقیق در رشته تاریخ و آشنایی با دغدغه‌ها و پرسش‌های مطرح در بین دانشجویان موجب شده‌است که مؤلفان این اثر در انتخاب سرفصل‌ها، شرح و تعدیل مطالب و روش بیان آن‌ها اصل آسان‌فهم‌بودن، جامعیت و

تخلیص موضوعات برای دانشجویان را در نظر قرار دهند. از این رو، برای درک بهتر مطالب و آشنایی هرچه بیشتر دانشجویان با موضوعات گوناگون مرتبط با حیات فردی - اجتماعی و سیره اخلاقی و اجتماعی امامان شیعه تلاش کردیم که هریک از ائمه اطهار (ع) را در فصلی جدا بررسی کنیم. بدین منظور، کتاب حاضر پس از بررسی اجمالی کلیات و مبانی بحث و طرح برخی دیدگاه‌ها درخصوص این موضوع در منابع و تحقیقات تاریخی در فصل نخست، از فصل دوم به محورهای اصلی حیات ائمه می‌پردازد.

برای آشنایی بیشتر و بهره‌برداری بهتر دانشجویان از متن کتاب، در ابتدای هر فصل محورهای کلی آن در قالب هدف‌های کلی و هدف‌های یادگیری بیان می‌شود تا دانشجویان قبل از ورود به هر مبحث با محورهای کلی و هدف‌های آموزشی دانشگاه پیام نور برای یادگیری آشنا شوند. همچنین در چینش متن هر فصل کوشش شده است تا دانشجویان آشنایی بیشتری برای آزمون‌های احتمالی را به نحو مطلوب کسب کنند. در تدوین فصول تلاش شد تا ابتدا ویژگی‌های حیات فردی و خانوادگی را در قالب موضوعات فرعی (تولد، کودکی، سناب، خانواده و همسر و فرزندان) بررسی شود. در ادامه خلاصه‌ای از تاریخ حیات هر یک از امامان قبل از دوران امامت بیان شده است.

بخش اصلی هر فصل به بررسی - بات اجتماعی و دینی ائمه و سیره اخلاقی، رفتاری و عملی ایشان در دوران امامتشان اختصاص دارد و بدین منظور، مهم‌ترین شاخص‌های مطرح در پرسش‌های دانشجویان را در نظر قرار داده‌ایم. در پایان هر فصل به فراخور اهمیت موضوعات آن، پرسش‌های تشریحی و پژوهشی‌های لحاظ شده است که در یادگیری مطالب فصل مفید خواهد بود.

از فصل دوم به بعد دوره زندگی هر یک از ائمه اطهار بررسی شده است. در فصل دوم به بررسی حیات فردی و اجتماعی امام علی (ع) پرداخته و سعی کرده‌ایم تا مهم‌ترین وقایع حیات ایشان به‌ویژه از زمان برپایی و شکل‌گیری جریان سقیفه و حوادث پس از آن و دوران امامت ایشان را بررسی کنیم. در فصل‌های سوم و چهارم به ترتیب، دوران حیات امام حسن مجتبی (ع) و امام حسین (ع) از شهادت امام علی (ع) تا واقعه کربلا، (دوران آغازین عصر امویان و دوره خلافت معاویه و یزید) بررسی شده است. فصل‌های پنجم، ششم و هفتم به ترتیب، به حیات اجتماعی و سیاسی سه امام معصوم، امام سجاد (ع)، امام محمد باقر (ع) و امام صادق (ع)، می‌پردازد و محورهای مهم در سیره رفتاری و عملی این سه امام بزرگوار و دیدگاه سیاسی ایشان درخصوص حوادث عصر امویان و آغاز عصر عباسیان، موضع‌گیری ایشان در قبال حرکت‌های شیعه،

فعالیت‌های دینی و فرهنگی و تربیت شاگردان بررسی شده‌است. پس از دوران امام صادق (ع) به دلیل حاکمیت شرایط جدید سیاسی در جهان اسلام، بسیاری از جریانات عصر اموی رو به تغییر نهاد، چنان‌که تشدید فشارها، تقیه را باعث شد به همین دلیل، اطلاعات تاریخی کمتری مربوط به حیات کوتاه ائمه وجود دارد. با این حال، سعی شد تا ضمن حفظ چینش فصل‌های کتاب در حد امکان محورهای مطرح در بررسی حیات ائمه پیشین حفظ شود.

این کتاب برای تدریس در مقطع کارشناسی رشته تاریخ تهیه شده و امید است دانشجویان ریز با مطالعه این کتاب ضمن آشنایی با زوایای حیات امامان شیعه (علیهم‌السلام) و آگاهی از جریانات و مقاطع مهم تاریخی قرون نخستین اسلامی تا آغاز عصر غیبت کبری در شناخت هرچه بیشتر این مقطع مهم از تاریخ اسلام اهتمام بورزند. همچنین این کتاب است دانشجویان در مسیر شناخت و عمل به رهنمودهای ائمه اطهار (ع) و تعلیم جامع اسلامی با تلاشی مضاعف قدم بردارند و این دریای عظیم علم و معرفت را دریابند و از سیرة استقامتی، اخلاقی و سیاسی ائمه (ع) در برخوردهای فردی و اجتماعی سرمشق بگیرند.

کتابت سید حسن قریشی کرین

معاونت علمی دانشگاه پیام‌نور

دکتر سید قاسمیان

پایان ۱۴۰۵